

بناام خدا

سازمان جنگلها ، مراتع و آبخيزداري كشور
اداره كل منابع طبيعي و آبخيزداري استان فارس
اداره آموزش ، ترويج و مشاركت هاي مردمی

محتوی آموزشی و ترویجی

ارزش های زیست محیطی و اقتصادی پوشش گیاهی طبیعی

نگارش : محمد صالحی نیا - کارشناس آموزش و ترویج و مشارکتهای مردمی

بهمن ماه ۱۳۹۹

مقدمه :	۳
مبانی قانونی :	۳
اصطلاحات و مفاهیم :	۵
الف - ارزشهای زیست محیطی پوشش گیاهی	۶
پوشش گیاهی و افزایش رطوبت هوا:	۶
پوشش گیاهی ، کاهش دما در روز و تعدیل هوا در شب :	۶
پوشش گیاهی و حفاظت خاک :	۶
پوشش گیاهی و تامین غذای گیاه خواران :	۷
پوشش گیاهی و کنترل سیل :	۸
پوشش گیاهی و کاهش ریزگردها :	۸
پوشش گیاهی و جلوگیری از پیشروی کویرها :	۸
پوشش گیاهی و نقش بصری (دیداری) مثبت آن :	۹
پوشش گیاهی و نزولات جوی :	۹
پوشش گیاهی ، ذخایر ژنتیکی و تنوع زیستی :	۹
پوشش گیاهی ، تصفیه هوا و کاهش آلودگیهای صوتی :	۱۰
پوشش گیاهی و ترسیب کربن :	۱۰
ب - ارزشهای اقتصادی پوشش گیاهی	۱۱
گیاهان دارویی و ارزشهای اقتصادی آن :	۱۱
ارزش علوفه ای پوشش گیاهی :	۱۲
پوشش گیاهی و تولید عسل :	۱۳
پوشش گیاهی، تامین سوخت و انرژی :	۱۳
پوشش گیاهی و اهمیت اقتصادی محصولات فرعی :	۱۴
پوشش گیاهی و اقتصاد حیات وحش :	۱۴
پوشش گیاهی و اقتصاد گردشگری :	۱۵
پوشش گیاهی و تولیدات صنعتی :	۱۶

اهمیت حفاظت و حمایت از پوشش گیاهی طبیعی

مقدمه :

پوشش گیاهی سطح زمین شامل درختان ، درختچه ها ، بوته ها ، علفزارها ، نیزارها ، بیشه ها ، پوشش چمنی و نقش های بی بدیلی برای ادمه ی حیات موجودات زنده ی کره زمین دارند .

در این نوشتار علاوه بر تبیین وظایف قانونی برای حفاظت و حمایت از پوشش گیاهی کشورمان ، به دو ارزش حیاتی مهم یعنی ارزشهای زیست محیطی و ارزشهای اقتصادی آن به اجمال پرداخته میشود .

(باتوجه به تنوع و حجم زیاد اطلاعاتی که جامعه فعلی در معرض آن قرار داشته و بویژه فضای مجازی که فرصت مطالعه ی نوشتارها و کتابهای حجیم را از مخاطبان سلب کرده ، سعی بر اجمال و اختصار نویسی شده است)

مبانی قانونی :

اصل ۵۰ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران:

در جمهوری اسلامی ، حفاظت محیط زیست که نسل امروز و نسلهای بعد باید در آن حیات اجتماعی رو به رشد داشته باشند ، وظیفه عمومی تلقی میگردد.

از این رو فعالیت های اقتصادی و غیره که با آلودگی محیط زیست یا تخریب غیرقابل جبران آن ملازمه پیدا کند ، ممنوع است .

ماده ۴۲ - قانون حفاظت و بهره برداری از جنگلها و مراتع :

بریدن و ریشه کن کردن و سوزاندن نهال و درخت و تهیه چوب و هیزم و ذغال از منابع ملی و توده های جنگلی ، بدون اخذ پروانه از وزارت منابع طبیعی ممنوع است .

ماده ۴۵- آتش سوزی نباتات درمزارع و باغات داخل یا مجاور جنگل بدون اجازه و نظارت مامورین جنگلبانی ممنوع است .

در صورتیکه در نتیجه بی مبالاتی حریق در جنگل ایجاد شود ، مرتکب به حبس تادیبی از دو ماه تا یکسال محکوم خواهد شد .

ماده ۴۶- هرکس مبادرت به کت زدن یا روشن کردن آتش در تنه درخت جنگلی نماید ، به حبس تادیبی از ۳ ماه تا یک سال و برای هر درخت که کت یا پی زده و یا در آن آتش روشن کرده باشد ، به پرداخت جریمه نقدی از یکصد ریال تا یک هزار ریال محکوم خواهد شد .

ماده ۵۰- برای احیای جنگلهای سوخته و منابع ملی که بی رویه بهره برداری و مخروبه گردیده و همچنین توده های جنگلی (تبصره ۲ ماده ۲ قانون ملی شدن جنگلها) سازمان جنگلبانی مکلف است ،

با انتشار آگهی و نصب تابلو ، حدود آنها را تعیین و قرق اعلام کند و تا زمانیکه سازمان لازم بداند ، هرگونه دخل و تصرف ممنوع است .

تبصره: در موقع آتش سوزی در جنگلها ، کلیه مامورین دولتی اعم از لشکری و کشوری و شهرداریها که در نزدیکی آن محل باشند ، در مقابل تقاضای مامورین جنگلبانی یا ژاندارمری یا بخشداری موظفند با همه وسایل ممکن دولتی و شهرداری که در اختیار دارند در آتش نشانی کمک نمایند .

مامورین کشوری و شهرداری که در ایفای این وظیفه مسامحه و قصور نمایند ، بر حسب مورد طبق مقررات مواد ۵۸ و ۵۹ قانون استخدام کشوری مجازات میشوند . مامورین لشکری تعقیب و مجازات آنها طبق مقررات نظامی خواهد بود.

قانون مجازات اسلامی :

ماده ۳۵۴- هرکس در ملک خود آتش روشن کند و آتش به جایی سرایت نماید و سرایت به او استناد داشته باشد ، ضامن خسارتهای وارده میباشد . اگرچه به مقدار نیاز خود روشن کرده باشد .

ماده ۳۵۵ - هرکس در ملک دیگری بدون اذن صاحب آن و یا در معبرعام بدون رعایت مصلحت رهگذر آتش روشن کند که موجب تلف یا خسارات گردد ، ضامن خواهد بود .

اگرچه قصد اتلاف یا اضرار نداشته باشد .

اصطلاحات و مفاهیم :

تخریب: به هرگونه تغییر در عرصه های منابع طبیعی که سبب کاهش کمی و کیفی تولید و یا تغییر شکل ظاهری و ماهوی آن عرصه ها گردد ، تخریب گفته میشود .

حفاظت: به مجموعه اعمال و یا تمهیداتی که سبب کاهش و یا جلوگیری از تخریب منابع طبیعی گردد ، حفاظت اطلاق میشود.

حمایت: مجموعه فعالیت ها و تمهیداتی که به منظور افزایش میزان موفقیت اقدامات حفاظتی ، انجام میشود .

اقدامات حفاظتی :

مجموعه اقدامات نرم افزاری و سخت افزاری (مدیریتی و اجرایی) که در جهت حفاظت از عرصه های منابع ملی و دولتی انجام میشود .

الف - ارزشهای زیست محیطی پوشش گیاهی

BIOLOGICAL VALUES OF VEGETATION

پوشش گیاهی و افزایش رطوبت هوا:

پوشش گیاهی سبز با عمل تنفس (تعریق و تعرق) باعث افزایش رطوبت هوا و خاک (تلطیف هوا) ، بهبود و سهولت تنفس سایر موجودات زنده و گیاهان و افزایش نزولات جوی میشود.

پوشش گیاهی ، کاهش دما در روز و تعدیل هوا در شب :

برخورد تشعشعات کیهانی و نورخورشید و میزان جذب و انعکاس آنها در روز ، بر روی همه اجسام به یک میزان نیست ، مسلماً گیاهان سبز و بویژه برگهای آنها ، موجب جذب و کاهش گرمای اشعه خورشید در روز میشوند همچنین رطوبت هوا در شب ، باعث تعدیل دمای هوا و جلوگیری از اختلاف دمای بین شب و روز میگردد.

پوشش گیاهی و حفاظت خاک :

پوشش گیاهی با ایجاد سطوح محافظ بر روی خاک ، مانع برخورد مستقیم قطرات باران بر خاک و جلوگیری از فرسایش پاشمانی اولیه ذرات خاک ، بر اثر ضربات قطرات باران میشود.

هرچه درصد تاج پوشش گیاهان و تراکم آنها زیادتر باشد ، نقش بیشتری در کاهش فرسایش خواهند داشت

همچنین تاج پوشش و ساقه ی گیاهان سدهای طبیعی موثری در جلوگیری از حرکت آب و خاک (گل و لای) و ایجاد رواناب در سطح زمین میباشند .

ریشه گیاهان نیز با حرکت در عمق و توسعه در لایه های خاک ، باعث استحکام ساختمان خاک و افزایش سرعت و میزان نفوذ آب در خاک و در نتیجه جلوگیری از ایجاد رواناب و سیل و حرکت گل و لای (ایجاد جریانهای گلی) میگردند. همچنین لاشبرگها و هوموس بوجود آمده از پوسیدن گیاهان ، نقش موثری در حفاظت از آب و خاک و افزایش کیفیت و حاصلخیزی خاک ایفا مینماید.

پوشش گیاهی و تامین غذای گیاه خواران :

گیاهان با جذب آب و مواد غذایی از خاک و انرژی نور خورشید ، کارخانه های تولید و تامین مواد غذایی و تولید اکسیژن و جذب آلاینده ها و در حقیقت باعث تداوم حیات انسانها و سایر موجودات زنده بر روی کره زمین میباشند و در واقع بدون گیاهان ادامه حیات سایر موجودات زنده امکان پذیر نخواهد بود .

پوشش گیاهی و کنترل سیل :

نزولات جوی و بویژه قطرات باران با برخورد به تاج و پوشش گیاهی (قبل از رسیدن به سطح زمین) از انرژی و شدت ضربه آنها کاسته شده و همچنین شاخ و برگ وساقه گیاهان ، نزولات جوی را به سمت ریشه و اعماق خاک هدایت مینماید . پوشش گیاهی با گسترش ریشه ها در سطح و اعماق خاک ، باعث افزایش شدت نفوذ و میزان نفوذپذیری خاک و کاهش میزان رواناب و سیل خیزی در حوزه های آبخیز میشود .

درواقع پوشش گیاهی به منزله سدهای طبیعی کنترل رواناب و سیل میباشد که این نقش پوشش گیاهی بی بدیل است .

پوشش گیاهی و کاهش ریزگردها :

پدیده ریزگردها در سالیان اخیر مشکلات متعددی را در بسیاری از مناطق کشور، از جمله شهرها ، روستاها و مناطق مسکونی ایجاد کرده است .وجود تاج پوشش گیاهان در مجاورت سطح زمین ،

میتواند باعث جذب و کاهش میزان ریزگردها و کاهش اثرات زیانبار این پدیده ی خطرناک شود. بطوریکه بسیاری از مدیران و متخصصین ، ایجاد فضای سبز ، پروژه های درختکاری و جنگل کاری را در سطوح وسیع در استانها و مناطق و کانون های تولید ریزگردها در دست تهیه و اجرا دارند .

پوشش گیاهی و جلوگیری از پیشروی کویرها :

کویرلوت و دشت کویر از بزرگترین کویرهای مرکزی ایران هستند .

بصورت پراکنده نیز کویرها و مناطق بیابانی در بسیاری از مناطق ایران و استان فارس وجود داشته و متأسفانه مناطق کویری و بیابانی و پدیده بیابانزایی در کشورما در حال گسترش است . حفاظت از پوشش گیاهی و توسعه ی آن میتواند از گسترش و پیشروی کویرها و مناطق بیابانی جلوگیری نماید . توسعه پوشش گیاهی و جلوگیری از تخریب و تغییر کاربری پوشش طبیعی ، در مناطق مجاور کویرها به منظور ممانعت از پیشروی این پدیده ، بسیار حیاتی و حائز اهمیت است .

پوشش گیاهی و نقش بصری(دیداری) مثبت آن :

رنگ سبز طبیعی و منحصر به فرد گیاهان و گلها و میوه های آنها ، باعث ایجاد آرامش روحی و لذت بصری و انبساط خاطر برای همه موجودات زنده ، از جمله انسانهای خسته از هیاهوی پر استرس زندگی های امروزی و شهرنشینی و عصر تکنولوژی وتوسعه و سرمایه داری لجام گسیخته خواهد بود .

پوشش گیاهی ونزولات جوی :

جنگلها ، مراتع و پوشش گیاهی با مکانیزم طبیعی تنفس و تعریق و کمک به افزایش رطوبت هوا و اتمسفر و بوجود آمدن ابر و مه ، زمینه افزایش نزولات جوی مثل برف و باران را فراهم میکنند . درواقع یکی از دلایل افزایش نزولات جوی درمناطق باپوشش سبز و جنگلها و مراتع ، بدلیل پوشش گیاهی این مناطق میباشد .

پوشش گیاهی ، ذخایر ژنتیکی وتنوع زیستی :

تنوع گونه های گیاهی و جانوری در مناطق دارای پوشش گیاهی ، قابل ملاحظه و چشمگیر است .
تداوم حیات در اکوسیستم های با پوشش گیاهی با حفظ ذخایر ژنتیکی و تنوع گونه ها، امکان پذیر است .
جمعیت وتنوع گونه های جانوری نیز در مناطق دارای پوشش گیاهی ، قابل توجه و چرخه زیستی آن پویا و کامل است .

پوشش گیاهی ، تصفیه هوا و کاهش آلودگیهای صوتی :

پوشش گیاهی و گیاهان سبزا جذب منواکسیدکربن و آلاینده های جوی و تولید اکسیژن ، بعنوان کارخانه های کوچک تصفیه هوا و دفع آلودگیهای مضرو تولید هوای پاک ،(بویژه در مناطق صنعتی و شهرهای پرجمعیت و آلوده) محسوب میشوند که از این بابت ارزشهای زیست محیطی و اقتصادی فراوانی دارند. همچنین پوشش گیاهی جنگلها و مراتع و فضاهای سبز شهری نقش بارزی در کاهش آلودگیهای صوتی ایفا کرده و اثرات مثبت زیست محیطی دارند .

پوشش گیاهی و ترسیب کربن :

افزایش مصرف سوخت های فسیلی و دنیای صنعتی ، باعث افزایش دی اکسید کربن اتمسفر و ایجاد شرایط گلخانه ای و افزایش تدریجی هوای کره زمین شده است . گیاهان با جذب دی اکسید کربن هوا و ذخیره سازی آن در برگها ، ساقه ، ریشه و خاک ، موجبات کاهش کربن هوا و ترسیب آن در خاک ، آب و دریاها را فراهم مینمایند .

ب - ارزشهای اقتصادی پوشش گیاهی

(ECONOMIC VALUES OF VEGETATION)

گیاهان دارویی و ارزشهای اقتصادی آن :

در بین ۸۰۰۰ گونه گیاهی شناسایی شده در ایران ، بیش از ۲۳۰۰ گونه ی آن دارویی است که ۳۰۰ گونه در استان فارس شناسایی شده است (منبع " کتابچه ستاد گیاهان دارویی فارس) گیاهان دارویی و ماده موثره ی آنها در صنایع داروسازی ایران و جهان کاربردهای زیادی دارد. همچنین مصرف گیاهان دارویی در طب سنتی ایران جایگاه مهمی داشته و دارد . سهم گیاهان دارویی در تجارت جهانی در سال ۲۰۱۰ به میزان ۱۰۰ میلیارد دلار رسیده است . (منبع :کتابچه ستاد گیاهان دارویی فارس)

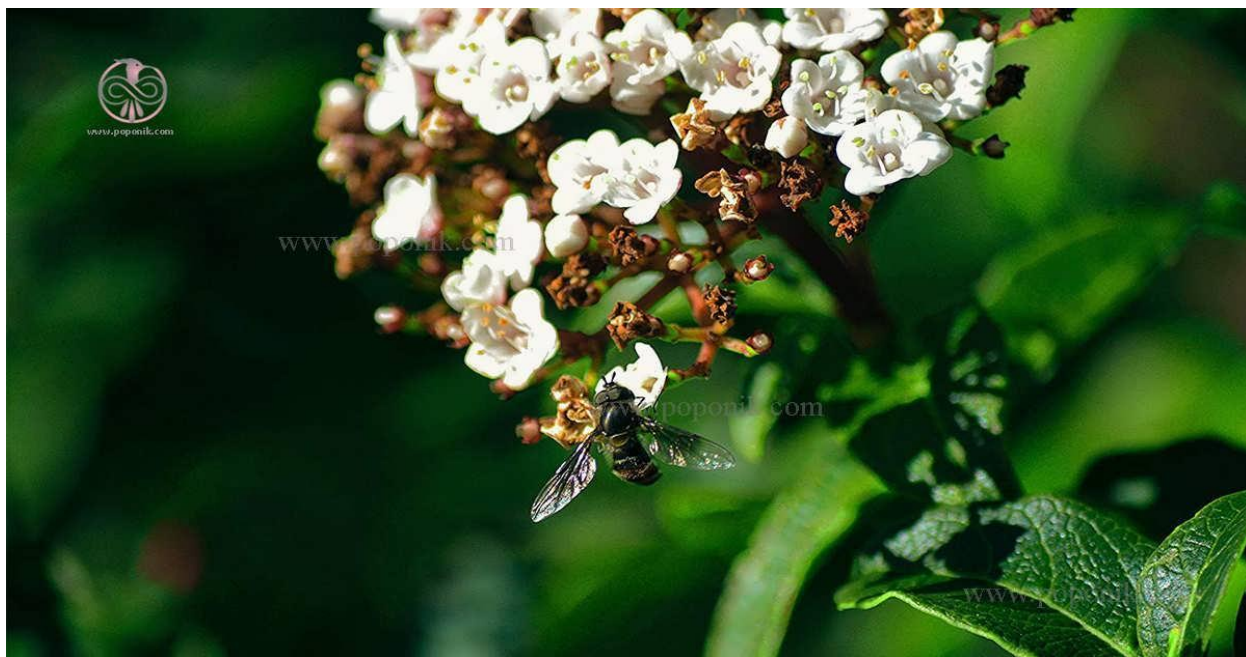
ارزش علوفه ای پوشش گیاهی :

در تاریخ آمده که اولین اقوامی که به فلات ایران وارد شده اند (مادها ، پارتها و پارسها) شغل اصلی آنها ، رمه چرانی و دامداری بوده است . در دهه های اخیر نیز معیشت بسیاری از ایلات و طوایف ایران و استان فارس وابسته به علوفه تولیدی مراتع میباشد.

پوشش گیاهی و تولید عسل :

در مناطق مختلف استان فارس ، ایران و جهان یکی از مشاغل هماهنگ با طبیعت و مفید و موثر در چرخه حیات گلها و گیاهان ، زنبورداری و تولید عسل طبیعی و فرآورده های آن ، با بهره گیری از شهد گلها و گیاهان و پوشش گیاهی است .

پوشش گیاهی، تامین سوخت و انرژی :

از نخستین روزهای حیات انسان بر روی کره زمین یکی از موارد مهم و موثر در زندگی بشر، استفاده از شاخ و برگ و ساقه درختان و گیاهان برای تامین گرما ، طبخ غذا و ایجاد روشنایی بوده است . اگر چه با گسترش فن آوریهای نوین و انرژی های نو و سوخته های فسیلی ، این نقش پوشش گیاهی کم رنگتر شده ، اما هنوز در بسیاری از مناطق ایران و جهان ، بهره برداری از پوشش گیاهی ، نقش اقتصادی در معیشت و زندگی مردم دارد .

پوشش گیاهی و اهمیت اقتصادی محصولات فرعی :

محصولات فرعی جنگلی و مرتعی (پوشش گیاهی) در بسیاری از مناطق استان فارس ، ایران و جهان نقش موثری در اقتصاد ، معیشت و تغذیه ی این مناطق دارند برخی از این محصولات مثل پسته وحشی (بنه) ، انواع صمغ ها و شیرابه ها ، بادام کوهی ، انجیر کوهی ، انگوزه ، کتیرا ، کنگر ، شیرین بیان ، میوه بلوط ، کیالک ، تمشک رامیتوان نام برد .

پوشش گیاهی و اقتصاد حیات وحش :

پوشش گیاهی در پارکهای حیات وحش و مناطق حفاظت شده از مهمترین شاخصه های تکثیر و پرورش وحوش است . در سنوات اخیر با همکاری محیط زیست و منابع طبیعی محدوده هایی از عرصه های ملی را با اهداف اقتصادی ، برای تکثیر و پرورش وحوش و شکارگاه های اختصاصی با مدیریت بخش خصوصی راه اندازی و کسب درآمد مینماید

۱. پوشش گیاهی و اقتصاد گردشگری :

گردشگری طبیعت و استفاده از مناظر و چشم اندازهای طبیعی و پوشش گیاهی از جاذبه های مهم جذب توریست و کسب درآمد و ایجاد اشتغال در بسیاری از جوامع پیشرفته امروزی میباشد . اینگونه ایجاد اشتغال و کسب درآمد ، با طبیعت و محیط زیست وتوسعه پایدار هماهنگ بوده و آثار زیانبار سایر روشهای ایجاد اشتغال مخرب طبیعت را به همراه ندارد .

پوشش گیاهی و تولیدات صنعتی :

صنایع کاغذ سازی ، الکل ، صنایع چوب و سلولز ، رنگها و رزین ها ، مبلمان و دکوراسیون داخلی و بعضا نمای بیرونی صنعت ساختمان ، صنایع کشتی سازی ، مبلمان اداری و بطور مستقیم و غیر مستقیم به پوشش گیاهی و چوب درختان جنگلی و باغی وابسته اند

نگارش : مهندس محمد صالحی نیا کارشناس آموزش و ترویج و مشارکتهای مردمی

اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری استان فارس

بهمن ماه ۱۳۹۹

منابع : اخذ تصاویر از سایت گوگل